పాపాయి

ధాత్రి క్రోధన వత్సర చైత్ర శుద్ధ
చవితి శనివార ముదయంబు సంధ్యవేళ,
అనుఁగుపుత్రుఁడు కామరాజాహ్వయుండు
కుతలమును బాసి స్వర్గంబు కొల్లగొనియె,

కాలగతి

ఎల్లజనములు కడువేడ్క నుల్లసిల్ల
చైత్ర మిదె వచ్చె, సంతతోత్సవము హెచ్చె;
మొగ్గ లన్నియు విచ్చె, నా మొగ్గ యకట!
మూఁడు ప్రొద్దులలో నిట్టె మాడిపోయె.

చనియె దుష్ట సంవత్సర సప్తకంబు;
మంచి వత్సర మరుదెంచె నంచు నుండ;
పిట్టపిడుగున నక్కటా! యుట్టిపడుచు
క్రోధనా! వచ్చి నా కొంపఁ గూల్చినావె!

నీదు నామముచేతనె నీ గుణంబు
బోధపడుచుండ, నీయందు సాధుగుణము
వెలయు ననుకొంట క్రోధనా! వెఱ్ఱి గాదె?
తులసి పుట్టునె గంజాయి తోటయందు?

క్రొత్త వత్సర మరుదేరఁ, గోర్కె దీఱ
బూరెముక్కలఁ గడుపార నారగించి,
వేడు కలరఁగ నా బాలుఁ డాడుకొనుచు
పొంగుచుండఁగ, క్రోధనా! మ్రింగినావె?

క్రోధనా! నీకు నామీఁద క్రోధ మేల?
అడుగు పెట్టితివో లేదొ యంతలోనె,
ముద్దుకొమరుని తొలి వెచ్చముద్ద గాఁగ
గుటుకు మని మ్రింగి తెంతటి కుటిలమతివి?

పులుసు కారము వర్జించి, ఫలము పాలు
కుడిచి, మునివృత్తి నిష్ఠమై గడపుచున్న
కనులు దెఱువని పసిపాపఁ బెనఁగి చంప
చెనఁటికాలమ! నీ కెట్లు చేతులాడె?

ఏను సౌఖ్యంబు నొందుట గాన లేక
నీకుఁ గనుగుట్టెఁ గాఁబోలుఁ, గాకయున్న
మంటఁ గలుపుదువే పండువంటి సుతుని?
చెనఁటికాలమ! నీ కేమి చేటు మూఁడె?

ఎల్లవారికి నల్లారుబెల్ల మగుచు,
మురిపములు చూపి ముద్దులు మూటగట్టు
మూద్దుబుడుతఁడు నీకును ముద్దు గొలుప,
ముచ్చ టయ్యోనె మృత్యువా! ప్రుచ్చిలింప?

ఆటలం దైన నన్ృతంబు లాడఁ బోఁడు,
చిన్ని చీమల నేని హింసింప లేఁడు,
అన్నమును పున్నె మెఱుఁగఁడు, అట్టివాని
చప్పరించితె మృత్యువా! చుప్పనాతి!

అకట! ముకుపచ్చలారని యట్టి నినుఁగు
నంత మొందింప నీశక్య మయ్యెఁ గాని,
అట్టి మంగళాకారుని, అమలగుణుని
మగుడఁ బుట్టింప నీశక్య మగునె మిత్తి!

సాధుజనముల కెగ్గులు సలిపినానొ?
తల్లిబిడ్డల కెడబాటు తలఁచినానొ?
ఒరుల సంపదఁ దిలకించి యోర్వలేనొ?
కుటిలదైవమ! న న్నేల కుతిలపఱుప?

బాలపాపలపాలి యకాలమృత్యు
వగుచు, వారిని బలిమిమై నట్టె పట్టి
కుత్తుకలు నొక్కి త్రుటిలోనఁ గూల్తు వౌర!
పాపినివి కావె యో బాలపాపచిన్న!

ఔర! స్థిరవార మని నీకు పేరె కాని,
యింత యస్థిరవాసర మెందు లేదు;
మందుఁ డైనట్టి శని నిన్ను పొంది యుండ,
మందునకు నైన నీయందు మంచి యున్నె!

కృత్తికా! నీవు కుత్తికల్ కత్తిరింతు,
వగుటఁ జేసియె యానామ మమరె నీకు;
కానిచో నుక్కు గుండును బోనివాని
తునుకలుగఁ ద్రుంతువే యొక్క త్రుటికలోనె!

నాగుబాములు, విఘ్నవినాయకుండు
నధిపతులు గాన సహజంబు లయ్యె నీకు
పరుల నొంచుట, బన్నంబు పఱచుటయును;
తిథివె! మృత్యుదేవత కీ వతిథివి చవుతి!

కలల నైనను సత్యంబె పలుకువాఁడు,
పలుకు పలుకునఁ దేనియల్ చిలుకువాఁడు,
దైవసములుగఁ బితరులఁ దలఁచువాఁడు,
నన్ను దిగనాడి యక్కటా! నాక మేగె.

చెక్కు గీటిన పాల్గాఱు చిఱుతవాఁడు,
ప్రాపపాయంపు బుడుతఁడు, ముద్దులాఁడు,
నాదు చిన్నారి పొన్నారి నందనుండు
నన్ను శోకాబ్ధిఁ బడద్రోసి నాక మేగె.

శ్రుతుల సమ్మేళనము చేసి సొంపు మీఱ
రాగ మాలపింపఁగ, వీణ బ్రద్ద లయ్యె;
ముగ్ధ ముచ్చట మురిపంబు ముకువు చూచి
మోదమునఁ దేలుచుండ, నా పుత్రుఁ డీల్గె.

శుక్తిపుటమునఁ బడనున్న సోనచినుకు
వాయువశమున గుల్లలోఁ బడినయట్లు,
ధన్యజన్మము నొందంగఁ దగినవాఁడు
కాలగతిఁ బుట్టె నిర్భాగ్యు కడుపునందు.

నిండుచందురుఁ బోలు నీ నెమ్మొగంబు
గాంచి చిరజీవి వగు దని యెంచియుంటి ;
అకట ! ఆఱేండ్ల చిన్నిపాయంబునాఁడె
నిండెనే నీకు నూఱేండ్ల నిండువయసు ?

మింట నొకసారి తళుకున మెఱపు మెఱసి
అంత త్రుటిలోననె యదృశ్య మైనయట్లు,
అల్ప కాలంబునను లీల లన్ని చూపి
అట్టె తటుకున మటుమాయ మైతి వయ్య.

'అరయ నాఱేండ్ల లేఁతపాయంబులోనె
అఖిల సద్గుణగణముల నభ్యసింప
నగును ధారుణిఁ గల మానవాళి కెల్ల'
అనుచుఁ జాటింపఁగాఁ బుట్టి చనితె దివికి ?

పూతచారిత్రుఁ డైన నీ తాతగారి
పూజ్య మగు నామమును నీవు పూనియుంట,
ఇల్లు నిలఁబెట్టి నా ముప్పు వెళ్ళఁబుత్తు
వనుచుఁ దలఁచితి, నది యెల్ల వ్యర్థమయ్యె.

అక్షరాభ్యాస మొనరించినపుడు, కవులు
నీవు చిరజీవి వగు దంచు దీవెనలను
పలికి, రవ్వయు నిన్ను గాపాడ వయ్యె;
నాదు దౌర్భాగ్యఫల మది కాదె యకట!

ఎచట నే గుడి నే దేవుడెదురుపడిన
'ఆయురారోగ్య మను గావు మయ్య' యంచు
మ్రొక్కుచుందువు, వారిలో నొక్కడైన
అడ్డుపడి నిన్ను గాపాడ డయ్యె నయ్యొ!

ఏను మును నీకు ప్రతిమ తెప్పించినపుడు;
చూపు మింటికి బఱపి కూర్చుండినావు;
మింటిచూపులె కాని, యా మంటిచూపు
తిరము కా దని యాలోల దెలిపినావ?

మృత్యుసమయంబు దాపిరప మేను మఱచి
'ఇంటి కేగుచునున్నాడ' నంటి వయ్య!
కలవరింపని యప్పుడు తలచికొంటి
అకట! యిప్పుడు తెలియరగ నయ్యె నిజము.

పలకపై నేవో యక్షరంబులను గిలికి
'అయ్యో! నా వ్రాత యిదె పూర్తి యయ్యె' నంచు
పలికితివి రేపు రోగంబు వచ్చు ననఁగ ;
అకట! ఆమాట సత్యంబ యగుచుఁ దాఁకె.

"పిలువ రెప్పుడు నోరార పేరు పెట్టి,
'పాప' యని పిల్తు రది యేమిపాప మొక్కొ!
కాను పాపఁడ, పెద్దలఁ గలసినాఁడ"
అనుచుఁ బలికెద, వది నిజం బయ్యె నేఁడు.

వెనుక మనపెద్ద లందఱు వేఱుపడఁగ
కన్నఁగఁ జాలక నీ తాత చనియె దివికి ;
నేఁడు నీ నాన్న, పెదనాన్న వీడిపోవ
కనుల గనఁజాల నని నీవు చనితె దివికి !

వచ్చు శ్రీరామనవమికి వైభవమున
బాలకృష్ణుని రథముపై లీల నునిచి
పండుగ నొనర్ప నుంటివి నింపువేడ్క ;
అకట! పండుగ దండుగ యయ్యె నొక్కొ!

'రంగు తేరికి కొయ్యయేనుంగు కట్టి
ఆడుకొన నాకు వేడుక యయ్యె నయ్య!
గొలుసు కొను,' డని యంటివి; కొనెడిలోన
త్రెంచికొంటివి మనల బంధించు గొలుసు.

'ముద్దు' పేరిట పద్దియముల రచించి
ప్రేమమై నీకు కృతి సమర్పింప నెంచి,
నీవు జీవించియుండంగ నేర నైతి;
అక్కటా! నేడు నా 'ముద్దు' ముక్క లయ్యె.

'మూడు చక్రాలబండిపై ముచ్చటయ్యె,
కొనుడు మామయ్య, నీ వైన కొనఁగదయ్య!'
అనుచు పలుమఱు వేఁడిన, అక్కటకట!
నీదు తుదిముద్దు చెల్లింప నేర నైతి.

నాకు కృష్ణున కీవు నందనుఁడ వగుట,
ప్రేమమై 'కాముఁ' డన్న ముద్దు పేరు పెట్టి
యుంటి; నా కుమారుండ వై యుండ కకట!
నాకు మారుండ వై యుంట నీకు తగునె!

నేను నిలిపిన పుస్తక నిలయమందు
నీవు నాపేరు స్థిరముగ నిలిపెద వని
యెంచితిని గాని, నీ పేరె యేను నిలుప
వలసివచ్చు నటంచును దలఁప నైతి.

ఎంత సుకృతాత్ము లగువారి కేనిఁ గాని
ధర ననాయాస మరణంబు దొరకు టరిది;
ఎట్టి ధన్యుండవో నీవు, గిట్టువేళ
ఉస్సు రని యైన నాయాస మొంద లేదు.

ప్రీతి లాలించి నిన్నుఁ జేర బిలుచువారి
చెంత కేనియుఁ జేరంగ సిగ్గువడెదు;
ఎపుడు ముసు మొగంబును నెఱుఁగనట్టి
వింతలోకము నెటు లొంటి వెళ్ళి తయ్య!

మర్త్యలోకే కాదు, దేవతా మండలికిని
మరిడనాయమానంబుగ నుండువాఁడు
అరుగు చున్నాఁడు మీచెంత కమరులార!
లెండు మీ పుణ్య మంతయు పండె నేడు.

ఈవు నవ్విన నవ్వుదు, ఏడ్వ నేడ్తు,
ఆడ నాడుదు, పాడిన పాడు చుందు,
అకట! నీతోడిదే లోక మనుచు నుంటి;
తోడికొన వేల నన్ను నీతోడ నేడు?

కాంక్ష నవమాసములు మోసి కాంచి పెంచి,
ఎపుడు నీ కేమి యాపద లెసఁగునో యని
కంట వత్తిడుకొని సదా కాచియుండు
అనుఁగుతల్లిని విడనాడ న్యాయ మగునె?

ఏను నమ్మయు నీపయి నెన్నఁ డైన
కినుక వహియించి యుందుము; కనులఁ గప్పి
కొనుచు నెప్పుడు నిన్నెంతో కొండసేయు
నీదు అమ్మమ్మపై నైన నెనరు లేదె?

మించు వేడుకతో నొక్క కంచమందె
బువ్వ గుడుచుచు, నొక సెజ్జఁ బవ్వళించి,
కూడిమాడుచు నీతోడ నాడి పాడు
అన్న యక్కల నేనియు నరయ వలదె?

'నాదు గద్దియపై నెక్కినాఁడ వేర?'
అనుచు నీ తాత నిను మేలమాడ, నతని
వీపుపై దువాళించి నవ్వింతు వెలమి;
అట్టి తాతను వీడ నీ కెట్టు లొప్పె?

పుత్రమోహము కడుపార పొంగి పొరల
కొడుకు కుఱ్ఱలు లేరను కొఱఁత దీఱ,
నిన్ను లాలించి ముద్దాడుచున్న నీదు
పిన్న యమ్మమ్మపై నైన ప్రేమ లేదె?

'అవని నాతండ్రి యీతఁడై యవతరించె,
వంశమున కెల్ల వన్నెయు వాసి తెచ్చు'
అనుచు నిను జూచి మురియుచున్నట్టి నీదు
అయ్య విడనాడఁగా నీకు న్యాయ మయ్య?

'నన్ను డబ్బుల నడిగెదు, నాకు తండ్రి
వీవు కావున నీవె నా కీయవలయు'
అనుచు నిను లీలఁ బరిహాస మాడునట్టి
అయ్య విడనాడ నీ కెట్టు లయ్యె మనసు?

ఎపుడు నీమీఁద ప్రేమచే నింపు మీఱి
బుగ్గ నులుముచు, నీ చిన్నిబొజ్జ నిమిరి,
గిలిగిలింతలు వెట్టి నగింపఁ జేయు
మామపై నైన నీ కింత మమత లేదె?

పట్టుఁజాలని తమకంబు బాయ లేక,
లీల నిను పాను పెక్కించి మేల మొప్ప
నొవ్వ నేడ్పించి, తోతోన నవ్వఁ జేయు
మామ విడనాడ నీ కెట్లు మనసు గొలిపె?

'కడుపు గలిగిన ఫలముగ కాంక్ష దీఱ
కన్న నిటువంటి కొడుకునె కాంచవలయు'
అనుచు ని న్నెత్తుకొని ముద్దు లాడునట్టి
చిట్టి యత్తను వీడ నీ కెట్టు లొప్పె?

నీవు మరణించినది యాది, నీదు తల్లి
నిదురయును కూడు నెఱుఁగక, నేలఁ బొరలి,
గొల్లుమని యేడ్చుచున్నది గుండె పగుల;
తల్లి నిటు శోషింపగఁ జెల్లు నయ్యొ?

స్మరణము

కన్నె వెన్నెల లొలయుంచు చిన్నినవ్వు,
తేటతేనియ లొలికించు తీయపలుకు,
హొయలు గులికించు నడకల యొప్పిదంబు
ఎట్లు మఱతును నను గన్న చిట్టితండ్రి ?

ఒయ్యనొయ్యన నొయ్యార ముట్టిపడఁగ
హొయలుమై నీవు నడయాడుచుండఁ జూచి,
చిన్ని యేనుంగుగున్నను గన్నయట్లు,
చెంగలించును నామది నింగిముట్టు.

కనులు మూసిన, విచ్చిన, కలలు గన్న,
పను లొనర్చిన, తలఁచిన, పలుకుచున్న,
నిలిచియున్నను, మెలఁగిన నీదు మూర్తి
కనులఁ గట్టినయట్టులు కానవచ్చు.

సొగసు గుల్కెడు నీదు దుస్తులను జూచి,
ఎలమి. నీ వాడుకొను వస్తువులను జూచి,
అకట! నీ యీడుజోడు బాలకులఁ జూచి,
గుండె చెఱువయి పోవుచు నుండెఁ గదర.

నేను నీవును జనుచుండ, నిన్ను ముందు
పలుకరింపక, నాతోడఁ బలుక రెప్పుడు
తోడినెచ్చెలు; లక్ష్మీ! నేఁ డి దేమి
వెడలుచున్నారు నను జూచి వెల్లఁబోయి?

ఏడ కేగిన, నా తోడునీడ వచ్చుచు
నాదు చూపుడు వ్రేలిని నాదుకొనుచు
నేగుచుందువు ద వ్వెంతయేని గాని;
నేఁడు నావెంట రా వేమి నీవు తండ్రి?

ఎపుడు గ్రంథాలయంబున కేను జనిన,
తోడ వత్తువు గోవుతో దూడ వోలె;
నేఁడు పోవుచునుంటి, నాతోడఁ గలసి
ఈవు రా వేమి? పితృభక్తి యెందుఁబోయె?

ప్రతిదినంబును నిద్రపోవకయ ముందు,
'దండ మిదె నాన్న! అమ్మరో దండ మిదిగో!
దండ మన్నయ్య! అక్కయ్య దండ!' మనుచు
దండ గ్రుత్తువు, నేఁ డేది దండకంబు?

తొట్టెతానము చేయుచున్నట్టివేళ,
వచ్చియును రాని జిలిబిలి పలుకు లొలయ
ముద్దుకృష్ణుని పద్దెముల్ ముద్దు గులుక
చదువుచుందువు; నేఁ డట్లు సలుప వేమి ?

వేడుకలు మీఱ నీవు నీ తోడివారిఁ
గూడి కిలకిలలాడుచు నాడి పాడు
చుండ, కలకలలాడుచు నుండు నిల్లు
అక్కటా! నేఁడు వెలవెలలాడుచుండె.

తోడిబాలురఁ గూడి నీ వాడుకొనుచు
బమ్మరిల్లుచు నుండ, నీ బొమ్మరిల్లు
కనులపండువు సేయుచుఁ గానవచ్చె;
కడుపు చుమ్మలుచుట్టెరా కాంచ నేఁడు.

తొట్టిలో నీవు కూర్చుండి తూఁగులాడు
చుండ, నుట్టిలో గుమ్మడిపండులీలఁ
గానవత్తువు కన్నులకఱవు దీఱ ;
పొట్టుపొర లయ్యె నేఁడు నీ తొట్టి చూడ.

మరణవేళను కుత్తుక గుఱక పుట్టి,
చుఱుకు మని నీదు నుదుటను చుఱక వెట్టి;
రది తలంచిన నా గుండె లక్క టకట!
చుఱు మనుచుండె కొఱవితో చూడినట్లు.

మఱపు దుఃఖంబునకు మంచిమం దటంచు
పెద్ద లందురు; కావున నెద్ది యైన
కార్య మొనరింతు నన్న, నా కార్య మెల్ల
మఱపునకు వచ్చు; నీ వెట్లు మఱపు రావు.

నాదు పొత్తునఁ గుడుతువు, నాదు సెజ్జఁ
బవ్వళింతువు, నా పజ్జఁ బాయకుందు,
వకట! తలలోని నాల్కవై యలరు నీవు
మఱపువత్తువె నే నెంత మఱతు నన్న?

మొలకనవ్వులు మొగమునఁ దొలకరింప,
మెడను కర్పూరహారంబు తడఁబడంగ,
చెంగుచెంగునఁ బరుగెత్తి చేరవచ్చు
నిన్ను జూచితి కలలోన నేడు కుఱ్ఱ!

గుణవర్ణనము

చిన్ని కృష్ణుని లీలల 'సినిమ' యందు
చూచి, కృష్ణుని పెనుబాము చుట్టి కఱువ,
గ్రుడ్ల నిండను కన్నీరు గ్రుక్కికొనుచు
గోలు మని యేడ్చితివి; యెంత జాలి నీకు?

అమ్మ రామాయణము చెప్ప నాలకించి,
సీతశోకము వినలేక చెవులు మూసి
కొంచు, 'అమ్మరో! యింక చాలించు మమ్మ!'
అంచుఁ బలికితి; వెంత దయార్ద్రమతివో?

'ఎన్నఁడును మామ మనయింటి కేని రాఁడు,
మసల నేటికి వారింట మనకు తల్లి!'
అంచు మనయింటి కమ్మను గొంచు రావె?
ఎట్టి యభిమాన మమరెరా చిట్టినాఁడె!

నీదు బుద్ధియు వినయంబు నెనరు జూచి
ఏడ నావంటి ధన్యుండు లేఁ డటంచు
పొంగితిని; నేఁ డెచట! నన్ను బోలినట్టి
మందభాగ్యుఁడు లేఁ డని కుందుచుంటి.

'ఎచటి కేగిన నను జూచి యెల్లవారు
పిలిచి తద్దయు ప్రీతితోఁ బలుకరించి
ముద్దు గొనియెద రిది యేమి సోద్దె?' మనుచు
సుద్దులాడవె తల్లితో ముద్దుకుట్ల !

'బట్ట కొలిచెద ర మ్మని కుట్టువాఁడు
చేయివైచెను బుగ్గపై, చిత్రి మమ్మ!'
కాలు సేతులు కొలుతురు కాని, బుగ్గ
కొలుతురే' యని తల్లితోఁ బలుక లేద?

"అంగడికి నేగి లడ్డు కొనంగఁ బోవ,
'వద్దు నీ డబ్బు, నా కొక్క ముద్దు నిమ్ము,
లడ్డు ని' త్తనె, వాఁ డెంత దొడ్డవాఁడె!
అయ్యొ ! యిది యేటి విడ్డూర?" మనుచు ననవె?

'ఎవఁడవుర నీవు ? నాయింటి కేల వచ్చి ?'
తనుచు నీ తాత పలుక, 'నీ మనుమఁడ సుమి!
అసలుకంటెను వడ్డియే సిస' లటంచు
పలుకుదువు కాదె! ఎంత నేర్పరివి నీవు ?

'మామకును తాత కెన్నియో మంచి బండ్లు,
మంచి మోటారు లున్నవి, మనకు లేవు ;
నాన్న ! నే పెద్దవాడ నై యున్న యపుడు
ధనము గడియించి కొనెద' నం చనఁగ లేదె ?

'మూడునిలువులు కలిగిన మేడ తాత
కట్టె, నాలుగంతస్తులు గలుగు మేడ
కట్టె మామయ్య; నే నిదె కట్టువాఁడ
ఐదునిలువులు గల సొగ సైన మేడ;

'అమ్మ కొక్కటి, నీ కొండు, అన్న కొకటి,
అక్క కొకమేడ యిత్తు, నే హాయి మీఁద
నుందు పై మేడపై నంచు' నందు; వకట!
మిద్దె లన్నియు నింతలో మిథ్య లయెనె ?

మాకు మేడలు లేకున్న మానెఁ గాని,
కట్టికొంటివి నీ కొక్క గట్టిమేడ,
అన్ని మేడలపై నున్న యట్టి మేడ,
స్వర్గసౌధంబు; అందైనఁ బడయు సుఖము.

ఒక్కతరి కన్ను మూయుదు, నొక్కయెడను
కనుల నటె విచ్చి వెడవెడఁ గాంతు బయలు,
ఒక్కవేళను తల యూఁతు, నొక్కసారి
ఉస్సు రంచును వేఁడినిట్టూర్పు పుత్తు.

రాత్రి యరుదేర, నిద్దుర రాక వేఁగి
పగలె మే లని యెంతును, పగలు రాఁగ,
రేయి మే లని యెంతు; నీరీతి గాఁగ
పగలు రేయియు నాపాలి పగతె యయ్యె.

ఒంటిపాటున దుఃఖంబు నోర్వలేక
పలువు రుండఁ దలంతును, పలువు రుండ
ఒంటిగా నుండఁ దలఁతు; నీయోజ నిట్లు
గడపుచుంటి దినంబు యుగంబురీతి.

వెల్లివిరియుచు తీరంబు పెల్లగించి
వఱ్ఱు లొడ్డుచు పాఱు ప్రవాహ మనఁగ,
నిండి నిబిడీకృతం బయి గుండెఁ జీల్చి
పొంగి పొరలెడి దుఃఖ మభంగురముగ.

కొఱవితోఁ గాల్చినట్టులూ, సురియ వెట్టి
వ్రచ్చినట్టులు, కొఱ్ఱును గ్రుచ్చినట్లు,
కఱకుఱంపాన గోసినకరణి, నాదు
గుండియలు బగ్గుబగ్గున మండుచుండె.

తనయుఁ జేపట్టి పిలువంగఁ దగ దటంచు
నోరినిండఁగ నీ పేరు నుడువ నైతి;
అయ్యయో! యెలుఁగెత్తి "కామరాజా" యటంచు
నుచ్చరించుచుఁ బలవించుచుంటి నేఁడు.

కన్నులారంగ ప్రతిమను గాంచి యైన
కొంతయేనియు నూఱట గాంతు నంచు,
నీదుపటమును నాచెంత నిలిపికొనఁగ,
ఊఱటకు మాఱు జనియించె నారటంబు.

పుత్రుఁడు

కూడు సైచదు, కనులకు కూర్కు రాదు,
స్వాంతమున తేళ్ళు ప్రాఁకిన పగిదిఁ దోఁచు,
కనుల జలజల బాష్పముల్ కాల్వఁ గట్టు;
ఆత్మజవియోగదుఃఖ మత్యంతభరము.

నడక తడఁబడు, మై గడగడ వడఁకు,
బెదరు గుండియు, మాట తబ్బిబ్బు నొందు;
బెండువడు తాల్మి, మది కలఁగుండు పడును;
పుత్రవిరహంబు వల దెట్టి శత్రువులకు.

జగతి యంతయు శూన్యంబ యగుచుఁ దోఁచు,
ఎల్ల సుఖములపైఁ గసు నేవ పుట్టు;
వ్యర్థ మేటికి జీవన మనుచుఁ దోఁచు;
దుర్భరము పుత్రనిర్యాణదుఃఖ మిలను.

మంచిగంధము, వెన్నెల, మంచుకంటె
శీతలకరంబు నందనాశ్లేషసుఖము;
ఉడుకు నూనియు, కార్చిచ్చు, పిడుగుకంటె
ఉగ్రతాపంబు పుత్రవియోగభరము.

పుట్ట కున్నను లెస్సయె, పుట్టి పెరిఁగి
తల్లిదండ్రుల యుల్లంబు లుల్లసిల్లఁ
జేయు నందనుఁ డెడఁబాసి పోయె నేని,
అట్టి దుఃఖము వర్ణింప నలవి యగునె ?

పుట్టకుండిన దుఃఖంబు, పుట్టి పెరిఁగి
వ్యాధిగతుఁ డైన నెంతయు వ్యాకులంబు,
అవల మృతి నొంద దుస్సహ; మక్కటకట!
కష్టబహుళంబు పుత్రసంగతి తలంప.

తన్ను గని పెంచి ముద్దాడు తల్లిఁ దండ్రి,
బ్రోళి లాలించు నెల్ల చుట్టాల విడిచి,
కూర్మిఁ దెగఁ గోసి నట్టేటఁ గూల్తు రకట !
శత్రువులు గాక మిత్రులే పుత్రు లరయ ?

శనినింద

ఆదిదేవుని కడుపున నవతరించి
నరకసన్నిభుఁ డైన యా నరకుభంగి,
భువనబాంధవు కడుపునఁ బుట్టి యైన
నైచ్యమును మాన వీవు శనైశ్చరుండ !

చండమార్తాండు కూర్మిపుత్రుండ వగుట,
దండధరునకు ముద్దుతమ్ముండ వగుట,
కలుగు నే నీకు నొక్కింత కనికరంబు ?
మండుచిచ్చునఁ బుట్టునే మంచుముద్ద ?

నీవు కడగంటఁ జూచిన నిఖిలజగము
ధ్వంసపారాయణంబును దగ్ధపటలి,
నీవు చేపట్టినది యెల్ల నిష్ఫలంబు ;
ఇనుపగజ్జెల తండ్రి ! శనీశ్వరుండ !

ఈవు కన్నెత్తి చూడవయేని, నరుఁడు
అఖిలసౌభాగ్యసంపద లనుభవించు ;
ఈవు కన్నెత్తి చూచితివేని, నరుఁడు
బగ్గు మని మండి నిలువున బుగ్గి యగును.

నీ కటాక్షంబు లేనిపై నిగుడు; వాడు
పట్టినది యెల్ల వట్టి నిష్పచ్చరంబు;
కాంచినది యెల్ల నెవుడు బగ్గరబుపాడు;
తలంచినది యెల్ల సర్వమంగళము మంద!

ఈవు జనులకొ నొక్కెడ హితము గూర్తు
వందు రదియు మఱింత యనర్థమునకె;
ఒయ్యనొయ్యన నెక్కించి, యొక్క పెట్ట
కూలఁద్రోతువు వారిఁ బాతాళమునకు.

గ్రహములం దెల్ల నతి నీచగ్రహమ వీవు;
వాసరంబుల నథమంపు వాసరమవు;
నీకు మ్రొక్కెద నాజోలి రాక యుండ;
చమురుకాళ్ళయ్య! దౌర్భాగ్యచక్రవర్తి!

వై రా గ్య ము

తాను చావక మానెడివానిభంగి
వగచు జీవుండు చచ్చినవానిఁ గూర్చి
చావకయ యుండ దాఁకొన శక్య మగునె ?
ఎచటఁ బుట్టెనో యచ్చటి కేగు నరుఁడు.

పుట్టినంతన మూఁరెడు పొంగ నేల ?
త్రుంగినంతన బారెడు క్రుంగ నేల ?
పుట్టువాఁ డెన్నఁడేనియు గిట్ట కుండ,
ఉట్టి కట్టుక యూఁగునే యుర్వియందు ?

'నిన్న జూచితి, వాఁ డెంతో చెన్ను మీఱె,
నేఁడు తెగటాఱె' ననుచుఁ జింతించు నరుఁడు,
ఎల్లి తనచావు వచ్చు నం చెఱుఁగ లేఁడు ;
అరయ క్రిందాకు మీఁదాకు వరుస కాదె?

ఘోర సంసారవారాశిఁ గోట్లకొలఁది
పుత్ర మిత్ర కళత్రముల్ బుడగలట్లు
పుట్టుచుందురు, పొరిపొరి గిట్టుచుందు;
రట్టివారికి వగ జెంద నేల నరుఁడు ?

సంసారము

తల్లి నా కిది యీతండు తండ్రి నాకు,
ఇదియ యిల్లాలు, నా కిది యిల్లు, నాదు
సుతులు వీరలు, వీరలు హితు లటంచు
జడుఁడు భ్రమ జెంది పుట్టుచుఁ జచ్చుచుండు.

చెలియె మృత్యువు ? చుట్టమే తలఁప యముఁడు ?
శిలయె దేహంబు ? గాథ మే జీవ మెన్న ?
మాయసంసార మిది కడు హేయ మంచు
తెలియ కజ్ఞుండు తలపోయు స్థిర మటంచు.

తన గృహంబున నభ్యాసమున మెలంగు
అంధునివిధంబు, సంసారమందుఁ దిరుగు
మూఢుఁ డెఱుఁగునె నిక్కంపు ముక్తి తెరువు ?
అరయ విజ్ఞానవిదుఁడు తా నెఱుఁగుఁ గాక.

శిశువు, బాలుండు, తరుణుండు, ముసలి యనఁగ,
వివిధపాత్రంబుల ధరించి భువిని నరుఁడు
నటునికై వడి సంసారనాటకంబు
నాడి, నరక మన్ తెరలోని కరుగు తుదిని.

అస్థిరత

ఆయు వల్పంబు, భోగంబు లస్థిరములు,
పుత్రమిత్రకళత్రముల్ బుద్బుదములు,
సకల ధనధాన్యసంపదల్ చంచలములు,
అనుచుఁ దెలిసియు నరుఁడు మోహాబ్ధి మునుఁగు.

దేహ మెన్నఁగ గాలిలో దీపకళిక,
కలలలోపలి ముచ్చటల్ కల సుఖములు,
పుత్రసంగతి తెరలోని బొమ్మలాట ;
హేయభాజన మక్కటా ! యిహసుఖంబు.

శైశవం బెన్న నఖిలరోగాశయంబు,
యౌవనంబు సమస్తపాపాలయంబు,
వార్ధకం బది దుర్వ్యాధావర్ధకంబు ;
సౌఖ్య మొందుట యెన్నఁడో జనుఁడు భువిని.

కాలపరివర్తనమున దుఃఖంబు సుఖము
సకలజనులకు నొక నెడ సంభవించు;
ఖేద మొదవిన క్రుంగుచు, మోద మొదవ
పొంగుచుండరు సతతంబు బుధులు మదిని.

మోక్షము

తెలియఁ జాలక పక్షులు వలలఁ జిక్కు,
ఎఱుఁగ నేరక మిడుత తా నుఱుకఁ జిచ్చు;
దురితభూయిష్ఠ మంచుఁ దా నెఱిఁగి యెఱిఁగి,
కూలు సంసారవార్ధిలోఁ గూళనరుఁడు.

అడరి ముదిమియు రోగంబు నతిశయింప
చీకి దేహంబు శిథిలంబు గాకమున్న
బుధుఁడు సాధింపఁగా దగు ముక్తిపథము;
ఇల్లు కాలంగ నుయి త్రవ్వఁ జెల్లు నొక్కొ?

అరయ దేహము రథ, మింద్రియములు హయాలు,
ఆత్మ పేరిటి రథికుఁ డా యశ్వచయము
ధైర్య మనియెడు రజ్జులఁ దగఁ గుదించి,
వెరవుతోఁ బట్టి, మోక్షంబు తెరువు గాంచు.

హేయసంసారసుఖముపై నేవ పుట్టి,
విషయవాంఛల విడనాడి, విపినమందు
తపము సేయుచు నీశ్వర ధ్యానములను
పొద్దుపుచ్చెడివా రెంత పుణ్యు లౌర!

కర్మము

వాయువశమున నెగయుచు వారినంబు
లాకటఁ గూడుచు వీడుచు నుండుపగిది,
కాలగతిఁ జేసి జీవు లొక్కటన కూడి
వీడుచుందురు కర్మంబు మూడినంత.

కర్మమున జీవి యుదయించు, కర్మవశత
వర్ధనము గాంచు, కర్మంబువలనఁ వెళ్ళు ;
కర్మమే కష్టసుఖముల కారణంబు.
కర్మమే దైవ మఖిలజగంబులందు.

కర్మమున మేలు కలుగును, కర్మముననె
కలుగు కీడును, సకలంబు కర్మవశమె ;
బ్రహ్మ యైనను కర్మంబు క్రిమ్మటింపఁ
జేయలేఁ డన్న, నితరులఁ జెప్ప నేల ?

తొంటి తనకర్మములు వెంట నంటి త్రిప్ప,
పుడమి నొక్కొక్క దేహంబు బడసి పొడమి
ఒండుత్రోవను బోవుచు నుండు దేహి !
చావు పుట్టువు సహజంబు జీవతతికి.

బలిపదము ద్రొక్కి, అల బ్రహ్మపదముదాక
సంక్రమింపఁగఁ జూచెదు చాపలమున ;
లోన వెలిఁగెడి బ్రహ్మంబు లో నెఱింగి
తలఁప వెన్నఁడు చిత్తమా ! తప్పిదారి.

గండుపులి వోలె వెఱపించుచుండె ముదిమి ;
ఓటికుండను బోసిన నీటి బోలె,
అంతరించుచు నున్నది ఆయు వకట !
వెడగుచిత్తమ ! యిం కేల మిడిసిపాటు ?

తన్ను పెనుబాము కబళించుచున్న తఱిని
ఈగలం బట్టి కప్ప తా వేగిరించు
భంగి, కాలభుజంగము మ్రింగ నున్న,
విషయవాంఛల వీడవు వెకలిమనస !

నీదు వాంఛలు నాసలు, నీదు కోర్కె
లన్నియు కటా ! ప్రపంచ లయ్యెఁ గాని,
శిలను జేసిరా ? యినుమునఁ జేసిరా నిను ?
నిలిచియుంటివి నిర్భీడువలెను మనస !

నీదు పూనిక లెల్లను నిష్ఫలములౌ,
నిన్న చూచినవారలు నేడు లేరు ;
సుతు లటంచును సతి యటంచు హితు లటంచు,
విఱ్ఱవీఁగెద వేటికే వెఱ్ఱిమనస!

ఏల తిరిగెదు చిత్తమా ! బేల వగుచు
కాలు కాలిన పిల్లిని బోలె నీవు ?
వమ్ము లై చెడె నీ ప్రయత్నమ్ము లెల్ల ;
విసిగి వేసారితివి, యింక విశ్రమింపు.

నిర్వేదము

విద్య నేరిచి ప్రఖ్యాతి వెలయ లేదు,
ధనము గడియించి దీనులఁ దనుప లేదు,
భోగముల చేత సౌఖ్యంబు బొంద లేదు ;
గడపిపుచ్చితి కాలంబు కాకి వోలె.

వయసు ముదిరెను, సుఖముపై వాంఛ తొలఁగె,
ప్రాణసము లైన మిత్రులు బాసి, రకట !
పండువంటి కుమారుండు పడటఁ గలసె ;
బ్రతికి యుంటిని జీవచ్ఛవంబ నగుచు.

బంధుగుల కెల్ల గిట్టనివాఁడ నైతి,
మిత్రు లెల్లరు నొకపెట్ట శత్రు లైరి,
అనుఁగుపుత్రుఁడు గికురించి చనియె దివికి ;
ఎట్లు బ్రదుకుదు పుడమిపై నింకమీఁద ?

మున్ను నమ్మితి విగ్రహపూజనంబు,
అవల నమ్మితి మానసికార్చనంబు,
ఇదియు నదియును మదియందు కుదుర వయ్యె ;
రెంటికిని చెడ్డ రేవనిరీతి నైతి.

ఆ త్మ స మ ర్ప ణ ము

నిన్ను భక్తిని గొలువనో ? నెమ్మనమునఁ
నీవె దిక్కని నమ్మనో ? నిన్ను విడిచి
పరుల సేవించినాఁడనో ? పరమపురుష !
ఏల నన్నిట్టి కష్టంబు పాలు సేయ ?

ఇలను జన్మించినది మొద లింతవనుక
గడపితిని ప్రొద్దు పరహితకార్యములకు,
సలిపితిని శక్తి కొలఁదిని సాధుసేవ ;
ఏల నన్నిట్టి కష్టంబు పాలు సేయ ?

ఆలు పేరిటి గుదికట్ట నఱుత వ్రేల్చి,
బిడ్డ లనియెడి ముకుతాళ్లు బిగియఁ గూర్చి,
ఘోరసంసార మను పెద్దగుంజఁ జేర్చి
కట్టితివి నన్ను నట్టిట్టు కదలకుండ.

పుట్టి రేడ్గురు—పుత్రికల్ పుత్రు లందు
కట్ట ! నలువుర నీపాల్టఁ బెట్టికొంటి ;
వున్న మువ్వుర నైన నా కుండ నిచ్చి
ఆయురారోగ్యవంతులఁ జేయు మయ్య !

ఏఁగె నలువదిమూఁడేఁడు, లింతదనుక
కష్టములె కాని యొక్క సౌఖ్యఁ బెఱుంగ,
ఉన్నయాసయు నేఁటితో నూడె ; నింక
చేర్చుకొన వయ్యా నన్ను నీచెంత దేవ!

చిత్తమునయందె కోర్కులు జీర్ణమయ్యె,
జీవితం బన్న నెంతయు నేవ పుట్టె,
ఎల్లయాసలు కడతేఱె; నింక నీదు
దివ్యపాదాబ్జయుగళియె దిక్కు నాకు.

హేయసంసారజలధిలో నీఁది యీఁది
మునిఁగి తబ్బిబ్బువడి తలమున్క లైతి,
చాలు సుఖములు, విసిగి వేసరితి; నింక
నీదు పాదారవిందసన్నిధికిఁ గొనుము.

దురిత తాపత్రయాభీల దుర్నివార
ఘోరసంసారజలధిలోఁ గూలియుంటి,
కరుణ దరిఁ జేర్చి నన్నొగిఁ గావు మయ్య!
దిక్కు నీ వని నమ్మితి దేవ దేవ!

నిఖిలపాపంబులకు నెల్ల నిలయ మైన
మహాసుఖంబుల నే నింక నిచ్చగింప ;
పరమపద మైన నీ పాదపంకజంబు
చెంత జేరిచి నన్ను రక్షింపు మీశ !

ఘోరసంసార సాగరోత్తారణంబు,
భక్తజన సంతతానందభద్రకరము,
అవ్యయానంద మోక్షదాయకము నైన
నీ పదధ్యాన మాత్మలో నిలువ నీవె ?

ఆత్మజవిమోహ గాఢదుఃఖాగ్నిఁ గ్రాఁగి
స్వచ్ఛ మైనట్టి మామకస్వాంత మిదిగో !
ధార గట్టెడి కన్నీట ధార వోసి
అర్పణ మొనర్తుఁ, గైకొను మయ్య దేవ !

వ్రాసితిని మొన్న ననుతాప పద్యములను,
ఇంక చేతడియార లే : దింతలోనె,
వ్రాయఁ జేసి తె సంతాప పద్యములను
కూర్మిపుత్రుని మరణంబు గూర్చి దేవ !

పట్టి యంచును మూన్నాళ్ళపట్టపగలు
పొంగిపొరలుచు మురియుచు బోర్లపడితి ;
ఇచ్చితివి వాని, కరిమ్మరఁ బుచ్చుకొంటి,
వాఁడు నీవాఁడు కాని నావాఁడు కాఁడు.

నేను నన్నె కాపాడుకో లేనివాఁడ,
వానిఁ గాపాడ నేర్తునె ! కాన నీవె
చెంతఁ జేరిచ్చి వాని రక్షింప వయ్య !
నీకుఁ గలిగిన బాధ్యత నాకుఁ గలదె ?

అతఁడు నాచెంత దుఃఖంబు లనుభవించు
చుండుకంటెను, నీ పాదయుగళిపొంతే
నుంటయే శుభంబగు ; 'ఇంటికంటె గుడియె
పదిల మగు' నంచు బుధులు చెప్పుదురు కాదె ?

భంగురం బగు నిహాలోక బంధ ముడిపి
నిత్య మైనట్టి నీదు సాన్నిధ్యమునను
వానిఁ గొనియుంటి ; వంపూల కేను వగవ,
వానితో నన్ను గొనకుంట కేను వగతు.

వానిఁ గొన నీకు మన సయ్యెఁ గానఁ గొంటి,
వందు కేమందు ? నక్కటా ! యతని విడిచి
యుండఁగా నోప, నను వానియందుఁ జేర్పు ;
తండ్రిబిడ్డల నెడ సేయఁ దగునె నీకు ?

ఎప్పు డేరీతి నెవ్వరి కేది హితమొ,
అప్పు డారీతి వారల కది యొనర్తు ;
వట్లు చేసితి, విటు సేయ వైతి వనుచు
నింద చేయుదు రజ్ఞులై నిన్ను నరులు.

దుఃఖమూలంబు, నత్యంత దుస్సహంబు,
దుర్వ్యథాభాజనంబును, దుర్భరంబు
నైన. యైహిక బాధల మానఁ జేసి
పరమపద మిమ్ము నా కూర్మిపట్టి కీశ !

పతితపావన ! నా కూర్మిసుతుని యాత్మ
కవ్యయానంద సౌఖ్యంబు, నమల మైన
శాంతి నొసఁగుచు, నెపుడు నీచెంతఁ జేర్చి,
మగుడ జన్మంబు లేకుండ మనుపు మయ్య !

ఏమి మహిమంబు గలదో నీ నామమందు ?
'పాప' యను పల్కు వీనులఁ బడినయంత
నిలువునను నాదు మే నెల్లఁ బులకరించు
జల్లు మని నాదు హృదయంబు జలదరించు.

ఓహో ! నీ నామ మెంత మనోహరంబో !
మించు వేడుకతో స్మరియించుకొలఁది
నిశ్చలం బగు భక్తి ధ్యానించుకొలఁది
కూర్చుచున్నది నానాఁట క్రొత్త రుచులు.

సర్వ సారస్వత ప్రపంచంబునందు
'పాప' యనియెడి యక్షర ద్వయముతోడ
సాటి వచ్చెడు కొండొక మాట కలదె
మార్దవంబున మధురిమ మంజులతను ?

జల్లు మని నోట ముత్యాలు జాఱ, నీవు
పలుకు తొలి పల్కులే నాకు తొలి పలుకులు;
జిలుగుగా నీవు పలకపై గిలుకు మొదటి
యక్షరమె నాకు మొదలిటి యక్షరంబు.

నీదు నవ్వులు నిండువెన్నెలలూ, నీదు
శీలసంపద భూషణశ్రేణి, నీదు
తళుకు నిద్దంపు సిగ్గుదొంతరలూ తలఁప
పరమ సౌభాగ్య శుభపరంపరలూ నాకు.

ఈవు కలకల నవ్వితి వేని, నాకు
పండువెన్నెల జగ మెల్ల నిండినట్లు;
ఈవు వలవల యేడ్చితి వేని, నాకు
చిమ్మచీఁకటి జగ మెల్ల గ్రమ్మినట్లు.

విమల భవదీయ గుణవర్ణనములఁ గాని
చిత్త మరుగదు తదితరచింతనముల;
రమ్య మగు నీదు వదనదర్శనమునఁ గాని
దృష్టి నిగుడదు తదితరదృశ్యములకు.

ఎట్లు ముగ్ధిచ్చితివొ నాదు హృదయ మీవు?
లేఁతనవ్వుల మొలకలచేతఁ గాదు,
చెలువు గుల్కెడు పలుకులచేతఁ గాదు,
సిరుల నీనెడు నునుసిగ్గుచేత నేమొ ?

నిండు బిగియారు కౌఁగిట నిన్నుఁ బొదివి
నీదు తనుధూళి తన మేనినిండ సోఁక,
హాళి నిన్నెత్తికొని ముద్దులాడునట్టి
వాని జన్మంబు జన్మంబు వసుధమీఁద.

నిగ్గుదేఱెడి నీ పాలబుగ్గలఁదు
గిలిగిలింతల గిలకొట్టి, తళుకునవ్వు
వెన్నముద్దలఁ జిలికించి యెన్నిసార్లు
జుట్టియుంటివో చుబ్బనచూఱ గాఁగ ?

సరస సంగీత సాహిత్యభరిత మగుచు
శ్రుతిహితం బగు త్యాగయ్యకృతిని బోలె,
చిన్న దయ్యును తావక జీవితంబు
రసికజనరంజకం బయి రమణ గాంచె.

స్వచ్ఛతర మయి మాధురీసహిత మగుచు
సురుచిరామోదజనక మై సుమము వోలె,
చిన్న దయ్యును తావకజీవితంబు
బంధురానందకర మయి వన్నెకెక్కె.

సోయగము

నిండుచంద్రుండు నీ ముఖమండలంబు,
కందు ముంగురు, లుదయరాగంబు మోవి,
అమలచంద్రిక మందహాసాంకురంబు;
అహాహా! నీ ముఖంబు సుధాకరాత్మకంబు.

వదనలావణ్యసరసిలోఁ గదలియాడు
వాలుమీనులో యన నొప్పు వాలుకనులు,
నురువులో యన నలరారుఁ జిఱునగవులు,
విమల శైవాలమో యన వెలయుఁ గురులు.

నిగనిగలు దేఱు నిద్దంపు నీలమణులు
నట్టనడుమను, కెంపులు తుట్టతుదను
చెక్కి తాపిన ముత్తెంపుఁజిప్ప లనఁగ
చెన్ను మీఱెడి నీ వాలుఁగన్నుదోయి.

కలువఱేకులు మెఱుఁగులు గండుమీలు
ఈడు రామికి, కనులతో జోడు గూర్ప
తమ్మిపువ్వులఁ గల్పించెఁ దమ్మిచూలి;
పుట్టినిలు పెద్ద సేయరె యెట్టివారు!

కన్నుగొలకులు రెండును గలియకుండ
నడుమ ముక్కను సేతువు నలువ కట్టి
పైకి పొరలకయుండ నేర్పఱచినట్టి
పోతగట్టులో యన కనుబొమ్మ లలరు.

రమ్యభవదీయ ముఖసభారంగమందు
కొలువు దీరిచి మారుండు కూరుచుండి
డంబు మీఱిన సింహాసనం బనంగ
నీదు నాసిక విలసిల్లు నింపుమిగిలి.

మంజులం బగు నీ కంఠపంజరమున
గోరువంకయొ చిలుకయొ కోకిలంబొ
కాపురము సేయుఁ గాబోలు, కాకయున్న
అలరునే యింత మధురిమ పలుకులందు?

మోవి పవడంబు, గోరులు ముత్తియములు,
కురులు నీలాలు, కెంపులు చరణయుగళి,
పల్లువరుసలు రవ్వలు; పద్మభవుఁడు
నిన్ను నిర్మించెఁ నిక్కంబు నిఖిలమణుల.

కొమరుమోవిని సుధ గిలకొట్టవచ్చు
మొలకనవ్వుల వెన్నెలల్ చిలుకవచ్చు
చిన్నికురులందు చీకట్ల జిమ్మవచ్చు
తీయపలుకుల కలకండ తీయవచ్చు.

విమల మగు నీదు చిఱునవ్వు వేయి సేయు
లలిత మగు నీదు వాల్చూపు లక్ష సేయు
కులుకుటొయ్యారి నీ నడ కోటి సేయు
నిద్ద మగు నీదు నునుసిగ్గు నిధులు సేయు.

చలువ నునుమంచుబిందుల జాలుకొలిపి
పండువెన్నెలపిండిని పదనుచేసి
మెఱుఁగులందలి తళుకుల మేళగించి
చేసెఁ గాఁబోలు నలువ నీ చెలువ మార!

ఒప్పు లన్నిటి నొకచోట కుప్ప వోసి
అందముల నెల్ల నొక్కెడ పొందుపఱచి
గుణము లన్నియు నొకచక్కి కూర్చి పేర్చి
సలిపె విధి నీదు నెమ్మోని చక్కఁదనము.

గల్లుగల్లున చిఱుగజ్జె లల్లలాడ
చిట్టిచేతుల సారె కట్టిట్టు త్రిప్పి
విద్దియమ్ములు సేయు నీ ముద్దువగలు
మఱవ శక్యమె యెన్ని జన్మముల కైన?

అల్లనల్లన మెల్లఁగ నడుగు లిడుచు
వెనుకపాటునఁ జేరి నా కనుఁల నట్టి
మూసి, ‘ఎవ’రని యడుగు నీ ముగుదతనము
మఱవ శక్యమె యెన్ని జన్మముల కైన?

‘వచ్చి రెవ్వరో నీతోడ ముచ్చటింప’
ననుచు వచియింప, నే దహాలునను లేవ,
జననిఁ జూపించి నవ్వు నీ జాణతనము
మఱవ శక్యమె యెన్ని జన్మముల కైన?

‘నీదు తలమీద నున్నది యేదొ’ యనుచు
నుడువ, తడఁబడి నే దల తడవి కొనఁగ,
‘తడవె దెవ్వరి’ ననెడు నీ గడుసుతనము
మఱవ శక్యమె యెన్ని జన్మముల కైన?

ఎచటనుండియొ నే నింటి కేగుదేర
తలుపుచాటున నల్లన దాగియుండి
కెరలి దోబూచులాడు టక్కరితనంబు
మఱవ శక్యమె యెన్ని జన్మముల కైన ?

గాఢముగ నేను నిదురింప, గడ్డమునకు
నార నంటించి మెల్లన నన్ను లేపి
కులికి యద్దంబు జూపు నీ కొంటెతనము
మఱవ శక్యమె యెన్ని జన్మముల కైన ?

పాన్పుపై నాగుచెంతను బవ్వళించి
బొట్టవేలిని నోటను బెట్టికొనుచు
ఆదమఱచుచు నిదురించు నీదు మురువు
మఱవ శక్యమె యెన్ని జన్మముల కైన ?

తొట్టిలోపలఁ గూర్చుండఁబెట్టి నేను
హాళి 'సుయ్యాలో జంపాలొ' యంచు నూప,
మోదమున నోలలాడెడు నీదు లీల
మఱవ శక్యమె యెన్ని జన్మముల కైన ?

నీరు నూనియ పిండియు వేఱువేఱు
చిన్నగిన్నియలం దుంచి నన్నుఁ బ్రీతి
జలకమాడంగఁ జేయు నీ విలసనంబు
మఱవ శక్యమె యెన్ని జన్మముల కైన ?

'చిన్నిచిలుకను జూచితే నాన్న ?' యనఁగ,
'ఏది యే' దని నే నన, 'ఇదిగొ' యనుచు
తన్ను జూపించి నవ్వు గద్దరితనంబు
మఱవ శక్యమె యెన్ని జన్మముల కైన

'తండ్రి! చూపెద నీ కొక్క తాయ' మనుచుఁ
బలికి, నామీఁద రబ్బరుపాము విసిరి,
అట్టె చప్పట్లు గొట్టు నీ యాగడంబు
మఱవ శక్యమె యెన్ని జన్మముల కైన ?

'ఏడవకు మేడవకుము; నీ వేచ్చె తేని !
కనుల జలజల నీరాలు గాఱె' ననుచు
చిట్టి తమ్ముని నీవు జోకొట్టు హాయాయలు
మఱవ శక్యమె యెన్ని జన్మముల కైన ?

'కొట్టులో మొన్న కొన్నట్టి గుడ్డపిల్లి
పట్టునే మెల్ల ?' నన, నేను 'పట్ట' దనఁగ,
'గుడ్డయెలుకనో ?' యను నీదు గోలతనము
మఱవ శక్యమె యెన్ని జన్మముల కైన ?

లీ ల లు, ౨.

కమ్మనెయ్యియు బువ్వయు కందిపప్పు
కలిపి గుజ్జుగఁ గావించి కడుపునిండ
గోరుముద్దలఁ దినిపింప నారగించి
ఎలమి న న్నలరించువా రెవ్వ రింక ?

'పండు లోయమ్మ గుమ్మడిపండు' లనుచు
నెత్తిపై నిన్ను నిడుకొని నేను కేక
లిడఁగ, 'వెల యెంత' యని యమ్మ యడుగ, కేరి
నవ్వి న న్నలరించువా రెవ్వ రింక ?

నవ్వుటాలకు నినుఁ దల్లి నొవ్వనాడ,
'అమ్మ ! నీ పని పట్టింతు' ననుచు నన్ను
జేరి బుడిబుడి కన్నీరు చిందువాఱి
నేడ్చి న న్నలరించువా రెవ్వ రింక ?

'ఎచటి కేగుచు నుంటివి, యేను వత్తు'
ననుచు పరుగున నాచెంత కరుగుదెంచి
చిట్టిచేతుల నా కాలు చుట్టి పెనచి
ఎలమి న న్నలరించువా రెవ్వ రింక ?

'వెండిగిన్నియ నుంచితి వెన్న బువ్వ'
పసిడిదొన్నియఁ బోసితి పాలు పెరుగు,
ఆరగింపర జాబిల్లి' యనుచు పాడి
ఎలమి న న్నలరించువా రెవ్వ రింక ?

'ఔర ! అబ్బాయితలమీఁద గోరువంక'
చెప్పకుము చెప్పకుము నీవు చిట్టిపాప !
చెప్పితే నీదు కన్నులు చెడు' నటంచు
ఎలమి న న్నలరించువా రెవ్వ రింక ?

'నన్ను ముట్టకు నా మాలనల్లకాకి!'
అంచు నటునిటు పరుగెత్తి మించు వేడ్క
తోడిబాలురతో నాటలాడికొనుచు
ఎలమి న న్నలరించువా రెవ్వ రింక ?

- నా

ఈవు నేలపై కాళ్జాచి యేడ్చుచున ;,
'పప్పు తిన్నను పాటిపో, ఉప్పు తిన్న
ఊఁపో' యని నే నన, ఊఁజడిల్లి
ఎలమి న న్నలరించువా రెవ్వ రింక ?

'ఎవరు ముందుగ నాచెంత కేగుదెంచు,
వాఁడె నాపాలి బంగారు బాలపిచిక'
అనుచు నే నన, గ్రక్కున నరుగుదెంచి
ఎలమి న న్నలరించువా రెవ్వ రింక ?

'నాదు నోటను బెట్టుము నీదు వ్రేలు'
నీదు కంటను బెట్టెద నాదు వ్రేలు'
అనుచు బాలురతోఁ బరిహాస మాడి
ఎలమి న న్నలరించువా రెవ్వ రింక ?

ఒప్పు లాలుకొనఁగ 'ఒప్పులకుప్ప' లాడి
మోద మారఁగ 'దాగుడుమూఁత' లాడి
వేడుకలు మీఱ 'గుజ్జెనగూడు' లాడి
ఎలమి న న్నలరించువా రెవ్వ రింక ?

వచ్చియును రాని జిలిబిలి పలుకుచేత
తెలిసి తెలియని చిటిపొటి తెలివిచేత
నేర్చి నేర్వని చిన్నారి నేర్పుచేత
ఎలమి నన్నలరించువా రెవ్వ రింక ?

మొలకనగవులు మొగమున గులకరింప
తళుకుఁ దేనియ పలుకులఁ దొలకరింప
కలికిచూపులు వీనులఁ బలుకరింప
ఎలమి నన్నలరించువా రెవ్వ రింక ?

ముద్దు

పాలమున్నీటి తరఁగలఁ బవ్వళించు
చిన్ని వెన్నుఁడో యన, వెల్ల సెజ్జమీఁద
చెన్ను మీఱఁగ నిదురించుచున్న నిన్ను
కంటి నొకరేయి కన్నులకఱవు దీఱ.

పండువెన్నెల నీవు పన్నుండి యుండ
తమ్మిపువ్వులఁ దూఁగాడు తుమ్మెద లన,
చల్లగాలికిఁ జెదరి నీ పిల్లకురులు
మొగఁడుకన్నులతోడ దూఁబూచు లాడె.

మంచుబిందుల తాఁకున సంచలించు
చివురు పెదవులమాటున సిరుల నీను
మల్లెమొగ్గలఁ బోలు నీ పల్లువరుస
చుక్కగుంపులతో నెక్కసక్కె మాడె.

చిఱుతచెమ్మటల గ్రమ్మ నీ చిన్ని మొగము
చలువమంచున విరిసిన కలువవోలె
చెలువు గులుకంగ, తమకంబు నిలుప లేక
ముద్దుపెట్టుకొనఁగ నాకు బుద్ధి పుట్టె.

లలిత మగు నీదు నెమ్మేనిలతికయందు
అలరుగుత్తులో యన నొప్పు నంగకములు
మామకోత్సుక మానసమధుకరంబు
నొక్కసారిగ నువ్విళులూరఁ జేసె.

కన్నుదోయియొ, బుగ్గలో, చిన్నిముక్కొ,
చివురు పెదవులో, గడ్డమొ, చిట్టిబొడ్డొ—
ఇందు దేనిని ముద్దిడుకొందు ననుచు
నిర్ణయింపఁగ లేకట్టె నిలిచియుంటి.

వదనలావణ్య వరసరోవరమునందు
తేలియాడెడు బేడిసమీ లనంగ
చెన్ను మీఱిన నీ వాలుకన్నుదోయి
నాదు మానససీమను నాట్యమాడె.

సహజ లావణ్య శృంగార చారుకళకు
అన్యవస్తుల ఛాయల ననుకరించు
అద్దముల బెళ్లు సాటియే యనుచు నవ్వు
తళుకు చెక్కులు నామదిఁ దాండవించె

మామక స్వాంత కేదారసీమయందు
రాగబీజంబులను నాటి సాగు సేయ
పూన్చు బంగరుహాల మనఁ బొలుపు మీఱు
నీదు నాసిక లూఁగాడె నాదు మనము.

చుబుకసోపానపంక్తిచే సొబగు మీఱి
చెక్కుటద్దపుఁ గాంతులఁ జెన్ను మిగిలి
ముద్దుదేవికి పవడంపుగద్దె యైన
చివురుకెమ్మోవి నా మదిఁ దవులుకొనియె.

ముద్దునెమ్మోము నిద్దంపుటద్దమునకు
నమరు చక్కని పిడి యన నలరు నీదు
డంబు మీఱిన చిన్నిగడ్డంబు నాదు
నుల్ల మంతయు నుఱ్ఱూఁత లూఁగఁ జేసె.

కనులపై వ్రాలి, గండభాగములఁ బ్రాఁకి,
నా సతుద నెక్కి, పెదవుల నాట్యమాడి,
గడ్డమున నిల్చి, చఁగున గంతువైచె
నాదు మానసభృంగంబు నాభిపైకి.

నీదు లావణ్యలతికకుఁ బ్రోదిపెట్ట
నాలవాలము లీలఁ జెన్నారుచున్న
చిట్టిబొడ్డుకు పట్టంబు గట్ట నెంచి
పట్టఁజాలని తమి ముద్దు పెట్టుకొంటి.

నిదురమబ్బున నట్టిట్టు కదలి మ్రూఁడి
మొలక లేనవ్వు నామీఁదఁ జిలికినావు;
నాదు ముద్దున కదియె సన్మానమనుచు
ఓలలాడితి హర్ష కల్లోలమందు.

సందేశము

మేల్మిబంగరురంగుల మిసిమి మించు
వెలుఁగు లీనుచు, నో చిన్ని వేగుఁజుక్క !
ఒంటిగా నేల తిరిగెదు మింటిమీఁద ?
నిలిచి నాతోడ నొకమాట పలుక వయ్య.

ఒక్కొకటిగ నీతోడిచుక్క లెల్ల
నోసరిల్లెను, తొలికోడి కూసె, నదిగో !
తూర్పుదిక్కున సంజలు తొలకరించె;
ఏల తిరిగెద వీలీల బేలవోలె ?

కలువచెలికాఁడు చని యొక్క గడియ యయ్యె
ఇనుఁడు చనుదెంచు క్షణములో; నింతలోనె
ఏల నెంచితె యాకాశ మెల్ల నొకట ?
నిలిచి నా మాటలకు మాఱు పలుక వయ్య!

నాదు ముద్దుల కొమరుఁడు నన్ను విడిచి
ఏడుమాసము లయ్యెఁ దా నెటకొ చనియె,
ఇంతకాలముదనుక నాచెంత రాఁడు;
అతని విడనాడి నే నింక బ్రతుకఁ గలనె ?

నిన్నుఁ బోలిన వన్నెలు చిన్నె లొలుకు
సోయగమువాఁడు, చక్కనిచక్క యతఁడు;
చక్కఁగమిలోనఁ దానొక్కచుక్క యగుచు
నున్నవాఁ డేమొ చూడుమా యొక్కసారి.

ఉన్నచో వేగ నాతనియొద్ద కీవు
చేరి మెల్లఁగ నడుగుమా చిన్నమాట—
ఇప్పుడైనను మఱి యింక నెప్పుడైన
నిచ్చటికి వాఁడు క్రమ్మఱ వచ్చు నేమొ ?

ఇటకు వచ్చుట కతని కనిష్టమైన
అటకు నన్నైన రప్పించు మంచు ననుము;
వాని కటు చేయ నలవి కా దేని, వాని
పొంత కేనైనఁ దోడ్కొనిపొమ్ము నన్ను.

ఇంక నొకమాట చెప్పెద, నెల్లి నీవు
విన్నవీథిని విహరించువేళ, వాని
వెంటఁ గొనిరమ్ము— వానికే విన్నవింతు;
సమ్ముఖమ్మున రాయబారమ్ము లేల ?

చిత్రి మది యేమియో కాని చెప్పఁ జాల—
నిన్నుఁ జూచినతోనె నా కన్నకొడుకుఁ
గాంచినటు లుండుఁ గాన, నా కస్తి యెల్లఁ
దెలిపికొంటిని— ఇఁక పెక్కుపలుకు లేల ?

కడుపుతీపుకొలందిని నుడివినాఁడ,
నీ వెఱుంగని ధర్మంబు లెందు నైనఁ
గలవె ? నీటను ముంచెదో ? కరుణ నన్ను
పాల ముంచెదవో నీదె భార మయ్యా!

తూర్పుదిక్కున నల్లదే తొంగిచూచు
చుండె భాస్కరుఁ డింక నీ వుంటివేని
కరఁగిపోఁగల వాతని కిరణములను
మూసలోఁ బడ్డ బంగారుపూస భంగి.

చిత్రపటము

కన్నులారఁగఁ బ్రతిమను గాంచి యైన
కొంతయేనియు నూరట గాంతు నంచు
నీదు పటమును నాచెంత నిలిపికొనఁగ
ఊరటకు మాఱు జనియించె నారటంబు.

చీటిమాటికిఁ జేరి నీ చిత్రపటము
ముద్దుగొందును, కన్నుల కద్దికొందు;
అకట ! ననుఁ బాసిపోయితే యనుచు జాలిఁ
బలుకరింతును; పలవింతు; బలవరింతు.

అట్టె కాంతును ఱెప్ప లల్లార్పకుండ
అనుదినంబును నీదు ఛాయాపటంబు
క్రమ్ముకొనుచున్న బాష్పముల్ కన్నుదోయి
నిండి చూపున కడ్డమై నిలుచు దాఁక.

చెంత నిడుకొని యెప్పుడు నీ చిత్రపటము
కనులు చిల్లులు వోవఁగఁ గాంచి కాంచి
అగ్గలం బగు కోర్కుల కగ్గ మగుచుఁ
ఉలికిపడి కన్ను మూయుదు నుస్సురంచు.

చెప్ప సిగ్గగు – నొకసారి చిత్రపటము
గాంచి సంభ్రమ మొంది నిక్కముగ నీవె
యనుచు నేమేమొ చేసితి ! నకట ! నాదు
చిత్తవిభ్రాంతి యే మని చెప్పవాఁడ ?

బాళి నొకసారి నీ చిత్రపటముఁ గాంచి
ఔర ! యిటువంటి మోహనాకారు నాదు
పట్టిగాఁ గొన్నినా ళ్లైనఁ బడయు భాగ్య
మబ్బెఁ గా యని యానంద మనుభవింతు.

చిత్ర మది యేమొ కాని, నీ చిత్రపటముఁ
నాస దీఱఁగఁ గాంచినయప్పు డెల్ల
పూజ్యభావంబు నామదిఁ బొంగిపొరల
మాళి యొక్కింత వంచి నమస్కరింతు.

ప్రేక్షకచకోరముల కోర్కి క్రేళ్ళువాఱ
కన్నుదోన్నెల జిగినవ్వు వెన్నెలలను
కొసరి వర్షించుగతి, నీదు కులుకుచూపు
డంబు మీఱెడు ఛాయాపటంబునందు.

వాలుఁగన్నులఁ గూర్మి జాలువాఱ
గొనబుమాటలఁ జూపఁగ గుత్తరించి
పలుకరించెడి రీతి నీ కులుకుచూపు
డంబు మీఱెడు ఛాయపటంబునందు.

ఇహాసుఖంబులపైఁ గడు ఏవ పుట్టి
మోక్ష మర్థించి తపమును బూని సేయ
యోగముద్రను గొననున్న యోగిలీల
చిత్రపటమున నీ మూర్తి చెన్ను మీఱు.

ఎట్టయెదుటను శ్రీహరి నట్టె కాంచి
పరవశంబున సకలంబు మఱచియున్న
ధ్రువుఁడో ప్రహ్లాదుఁడో యని తోఁచులీల
చిత్రపటమున నీ మూర్తి చెన్ను మీఱు.

మానవాళికి దుర్లభ మైనయట్టి
దెద్దియో వింతవస్తువు నెదుటఁ గాంచి
దానిఁ జేకొన తహతహ పూనినట్లు
చిత్రపటమున నీ మూర్తి చెన్ను మీఱు.

పొద్దుపుచ్చఁగ నొకసారి పూలతోఁట
కేగియుంటిని — అక్కటా! ఏమి చెపుదు ?
బూచులో యనఁ గనుపట్టె పూలచెట్లు,
గాలిసోఁకినగతి చల్లగాలి సోఁకె.

ఉబుసుపోకకు వెడలితి నొక్కనాఁడు
నాదు మిత్రులతోఁ గూడి నావపైని,
పయిరగాలికి నల్లాడు పడవవోలె
ఉల్ల మెంతయుఁ జింతచే నూఁగులాడె.

ఎట్టులెట్టులో కాలంబు నెట్టిపుచ్చ
అనుఁగుమిత్రునిఁ గూడి వయాళి వెడల,
అనునయింపఁగ నతఁడు మాటాడినట్టి
పలుకు లన్నియు నక్కటా! ములుకు లయ్యె.

నాటకముఁ జూడ నే నొక్కనాఁటిరాత్రి
అనుఁగు నెచ్చెలికానితో నరిగియుంటి,
ఏమి చెప్పుదు — నాతోడ నీవు లేమి
నాటకం బెల్లఁ గనుపట్టె బూటకముగ.

అక్కటా! ఏమి చెప్పుదు— నొక్క రేయి
నీవు తలఁపునఁ జొఱఁగ నిదుర రాక
దిగ్గురని పాన్పుపై నుండి డిగ్గనుఱికి
క్రమ్మరిల్లితి కొఱవిదయ్యమ్ము రీతి.

నిన్నుఁ గన్నట్లు, ముద్దిడుకొన్నయట్లు,
కౌఁగిలించిన యట్టులు కలలు గాంచి
ఉలికిపాటున లేచి నే నొక్క రేయి
పడిన దురవస్థ యెల్ల దైవంబె యెఱుఁగు.

ఏను పురవీథిఁ జనుచుండ, హితుఁ డొకండు
'కొడుకు లెందఱు నీ' కని యడిగె నన్నుఁ;
పిడుగుఁ బోలిన యామాట వినినయంత
చిత్తరువురీతి నిలిచితి చేష్ట లుడిగి.

నేఁడు నడువీథిఁ జనుచుండ నిన్నుఁ బోలు
బూరిబుగ్గలబుడుతఁడొండు తారసిల్ల,
కాంక్ష దీఱ నెగాదిగఁ గాంచుచుంటి
వీఁడిచే వాఁడు—నెమ్మోముఁ ద్రిప్పుకొనియె.

బుడుతఁ డెవ్వఁడో చావ, నాపొంతఁ జనుచు
కంటఁ దడిపెట్టితిని నీవు జ్ఞప్తి రాఁగ,
చుట్ట మని యెంచి వారు నాచుట్టుఁ జేరి
గొల్లు మని యేడ్వ, సురిగితిఁ దెల్లవోయి.

చుట్టములు నన్నుఁ బిలువంగఁ జూడ నేగి
నేఁడు చూచితి నీ యీడుజోడువాని
పాప నొక్కని— ఏమి పాపంబొ కాని—
గుండె జల్లన నేలపైఁ గూలినాఁడ.

అకట! నీతోనె నాయాస లంతరించె,
వాంఛ లడుగంటె, తలఁపులు వ్యర్థ మయ్యె,
చిత్త ముడివోయె, పొల్లయ్యె జీవితంబు;
ఎట్లు గడుపుదు కాలంబు నింకమీఁద ?

కేలఁ జిక్కిన రత్నంబు గోలుపోయి
గాజుపూసను గని తృప్తిగాంచినట్లు,
విమలగుణనిధి వగు నిన్ను వీడనాడి
కడపుచుంటిని రిత్తసౌఖ్యములఁ దవిలి.

బిడ్డఁడు

చిన్నబిడ్డల మృతి కింత చింత యేల ?
అంచు మిత్రులు న న్నూరడించుచుండు
రెన్నివిధముల వారించుకొన్నఁ గాని
అలవి గా దయ్యె నాదుఃఖ మపనయింప.

పెద్దవారలు మరణింప తద్దినములఁ
బెట్టుచుందురు శ్రద్ధతో, పిన్నవారి
మరణమును గూర్చి చేయరు స్మరణమేని
ఇట్టి భేదంబు గలుగుట కేమి కతమొ ?

వయసునం దెన్నఁ దక్కువ యయిన నేమి ?
ముద్దుముచ్చటలందును మురిపమందు
అలఁతి యగు నొక్కొ ? అధికంబ యగును గాక
పెద్దవారలకంటెను పిన్నవాఁడు.

ప్రియము గూర్తురు కూర్ప ర ప్రియము నెపుడు
మోహమే కాని ఖేదంబుఁ బూరయనీరు;
పెద్దవారలకంటెను పిన్నవారె
కొల్లగొందురు పితరుల యుల్లములను.

తల్లిదండ్రులు కినుకచేఁ దన్ను గొట్టఁ
దన శిరంబును వారి యుష్టన గదించి
జాలి పుట్టంగ నేడ్చు బాలుఁ జూచి
ఉల్ల మెవ్వారి కైన రంజిల్ల కున్నె ?

ఇంతలో నవ్వు, నేడ్చు నంతలోనె,
ఇంతలో వేడు, బెదరించు నంతలోనె,
ఇంతలో నల్గు, మనసిచ్చు నంతలోనె;
చిత్రములు గావె పసిపాపచేష్ట లౌర.

వింతవస్తువొ తాయమో చెంత నిడిన
యంత కనకాభిషేకంబు నందినట్లు
పొంగి గంతులు వైచుచు నింగి ముట్టు;
అల్పసంతోషి కాఁడటే యర్భకుండు ?

పువ్వుఁదేనెయు తావియుఁ బుప్పొడియును
చిందకున్నను జెడకున్నఁ జెదరకున్న
ముద్దుబిడ్డల నవ్వుతోఁ బోల్పవచ్చు
క్రొత్తగా విచ్చు పున్నాగగుచ్ఛకంబు.

కన్నె వెన్నెలకన్నను, వెన్నకన్న,
మంచుబిందులకన్న, క్రొమ్మించుకన్న,
కుసుమ మకరందమునకన్న కోమలంబు
చిఱుతపాపల చిన్నారి చిన్నినగవు.

నల్లనివి యెల్ల నీళ్ళను తెల్ల వెల్ల
పాలు నంచు నూటిగాఁ బలుకుచుండు,
కల్ల కపటంబు లెఱుఁగఁడు పిల్లవాఁడు ;
బిడ్డఁ డన దేవుఁ డన వేఱ భేద మున్నె ?

ఆడు, నేడుచు, పలవించు, పాడు, సోలు,
తేఱిపాఱఁగఁ దిలకించు, కేరి నవ్వు,
గొణుఁగుఁ దనలోన, వేమఱు గొన్నభంగి
నుండు; పసిపాప కేవల యోగి కాఁడె?

కేవి బొట్టవ్రేలె పిల్లనగ్రోవి గాఁగ
మోవిఁ గీలించి యెల్లరు మోహజలధి
నోలలాడఁగ గానంబు నాలపించు
ముద్దుబిడ్డఁడు గోపాలమూర్తి కాఁడె ?

తనదు నవ్యక్త మధురగీతంబులోను
కాలుసేతుల యల్లార్చు తాళములుగ
వెలికిల పరుండి క్రీడించు బిడ్డఁ డెన్న
లోకకల్యాణమునకు మాఱాకు గాఁడె!

వెండిపళ్ళెరమందున వెలుఁగుచున్న
కప్పురపుదీపమో యన నొప్పు మీఱు,
జిలుఁగు వెల్లనిదుప్పటి సెజ్జమీఁద
తీవిఁ గూర్చుండి క్రీడించు డింభకుండు.

ప ం డు గ లు

ఈవు నాచెంత నుంటివ యేని, నాకు
పండుగలమీఁద పండుగల్ వచ్చినట్లు,
ఈవు ననుఁ బాసి పోయితి వేని, నాకు
ప్రళయములమీఁదఁ బ్రళయంబు పడినయట్లు.

నిరుడు కృష్ణాష్టమికి నీవు నిండు వేడ్క
ఉట్టి కొట్టఁగ నెగురుచు నుర్విఁ బడితి;
వకట! యుట్టికై యెగుర లేనట్టివాఁడ
వెట్లు స్వర్గంబునకు నిప్డు డేగి తయ్య ?

అన్ని పండుగలను వినాయకచతుర్థి
మఱతు నన్నను నా కెప్డు మఱపు రాదు;
నాఁడు మాపాలి గణపతి నాఁగ నీవు
కానవత్తువు కన్నుల కఱవుదీఱ.

వేడుకలు మీఱ నీదె వచ్చె విజయదశమి;
చిన్ని గిలకలబద్దను చేతఁ బూని
"ఏమిరా కృష్ణ యాగడం బేల" యనుచు
పదము పాడుచు నాచెంతఁ గదియ వేమి ?

ప్రొద్దుననె లేచి నేఁ డట్లతద్ది యనుచు
తోడిబాలురు వీథుల నాడుచుండ,
నిన్ను లేపఁ దటాలున నిదుర లేచి
దద్దఱిల్లితి నా ప్రమాదంబు నరసి.

వచ్చె దీపాలపండుగ వైభవమున
దీపకాంతులఁ బురమెల్లఁ దేజరిల్లె !
నేఁడు నా గృహదీపంబు నీవు లేమి
శూన్యమై తోఁచె నా యిల్లు శోభ దక్కి.

"పుట్టలోఁ బోయుదువ పాలు, పొట్టలోన?'
అనుచు నే నన, 'సి పొట్టయందె' యంచు
పలికితివి కాదె నిరుడు నాగులుచవితికి ;
నేఁడు నా పొట్టఁ జిచ్చిడినాఁడ వేమి?

మొన్న ముక్కోటి శ్రీరంగమునకు నేగి
దాటినాఁడవు వైకుంఠద్వార మీవు ;
ఇపుడు ముక్కోటి వచ్చెనో యింక లేదొ,
ప్రాఁతకాఁ పైతి వైకుంఠపట్టణమున.

నిండు వేడుక సంక్రాంతిపండు గాంచు
ఎల్లజనములు బంధుల యిండ్ల కేగి
హర్ష వారాశిలో నోలలాడుచుండ,
అకట; పడియుంటి నింట దివాంధమట్లు.

ఉత్సవంబులోన సంవత్సరాది
సకలజనులకు సంతోషజనక మయ్యు,
అధిక సంతాపకారణ మయ్యె నాకు
స్మృతికిఁ దెచ్చుటఁజేసి నీ మృతిని గూర్చి.

విపర్యయము

సకలజనులును దమ దినచర్య లెల్ల
నరసి శోధించెదరు వత్సరాదినాఁడు,
నాదు దినచర్య పరిశోధనంబు సేయ
అన్నిపుటలను శోకంబె యాక్రమించె.

అకట! యెంతటి తారతమ్యంబు గలదో
నాదు బ్రదుకున నొక్క యేఁడాదిలోన ?
నాఁడు నావంటి ధన్యమానసుఁడు లేఁడు
నేఁడు నావంటి దీనమానిసియు లేఁడు.

నిరుడు నా మానసంబున నిశ్చలతయు
నిర్విచారత నిశ్చింత నిండియుండ,
నేఁడు నిర్వేదము నిరాశ నిస్పృహాతయు
రాజ్య మేలుచు నుండె నిరంకుశముగ.

తావకవియోగ శస్త్రఘాతంబుచేత
గంటువడియున్న నా గుండెగాయ మింక
కుదురుపోవక లోలోన కుళ్ళి కుళ్ళి
అలముచున్నది నానాఁట సెలలు వాఱి.

నీవు మరణించి పదిరెండునెలలు గడచె;
కాలము గతించుకొలఁది శోకంబు గూడ
అంతకంతకు నగ్గల మయ్యెఁ గాని,
ఇంచుకంతయు శాంతి వహింప దయ్యె.

ఇంతకాలమునుండియు నీవు నాకు
నందనుఁడ వయి కూర్చు నానందమునకు
వెక్కుమడుగుల నెక్కుడై పిక్కటిల్లె
నీదు మరణంబుచేఁ గల్గు ఖేదభరము.

శోకమా ! నిన్ను నా కూర్మిసుతుఁడు చనుచు
దనకు మాఱుగఁ జూచికొమ్మనుచు నాకు
అప్పగించెను గావున నందికొంటి
ప్రేమ మీఱఁగ నినుఁ బెంచి పెద్ద సేయ.

"సుఖము లబ్బినయప్పుడు శోక మడఁగు"
నంచు నందురు ; సౌఖ్యంబు లబ్బినపుడె
ఎక్కుడయ్యెను సంతాప, మీవు లేని
లోప మధికతరం బయి తోఁప నాకు.

గాఢ మగు నీదు ప్రేమశృంఖలము చేత
మున్ను లొంగని మదగజంబు నగు నన్ను
శిక్ష యొనరించి లొంగదీసితివి యిట్టె
చటుల తీవ్ర వియోగాంకుశమున నేడు.

నాదు సంసారవనమునc బ్రోది గాంచు
బాల సహకారవృక్షంబు నేలc గూలె
విమల మగు నాదు మానసకమలమందు
నిచ్చc గ్రీడించు రాయంచ యెగిరిపోయె.

నా తలంపుల మొలక, నా చేతి చిలుక,
కొంగుబంగారు మఱదేటి బొంగరంబు,
దొడ్డిలోపలి వెలుఁగుపుగిడ్డి నాదు
పున్నెములమూట అక్కటా! నన్ను వీడె.

ఎవఁడు నాసౌఖ్యముల కెల్ల నవధి యంచు
నమ్మియుంటినో యాతండు నన్ను వీడె;
ప్రణయమా! నీవు నన్ను వీడకc, బాసి పొమ్ము;
మరణమా! నీవె నాపాలి శరణ మగుము.

నీ మొదల నాకుఁ గలిగిన నిండు ప్రేమ
వెల్లడింపఁగఁ బదములు వెలితిపడును,
కుంటువడు ధార పద్యముల్ గూర్చు నెడల;
ఎట్లు వర్ణింతునో నాకె యెఱుక లేదు.

గాఢ శోకానలంబునఁ గ్రాఁగి క్రాఁగి
హృదయ మను కుప్పెలోపల నివిరియున్న
భావరసమును గన్నీటఁ బదనుకొలిపి
వ్రాయుచుంటిని నీ పేర పద్దియములు.

అక్షరము కొక్క కన్నీటిచుక్క గాఁగ
వ్రాయుచుంటిని నీ పేర పద్దియములు;
ఎంత వ్రాసిన హద్దంబు లంత మొంద,
విపులఁ బాఱదు కన్నీటి యేటిజాలు.

నీ వియోగవ్యధాంబుధి నిస్తరింపఁ
గడఁగి, కబ్బంబు తెప్పగాఁ గైకొనంగ,
పైకి తేలించుటకు మాఱు లోని కీడ్చి
ముప్పతిప్పలఁ బెట్టి నన్ ముంచుచుండె.

హస్తమునఁ దాల్చి నీ స్మృతిపుస్తకంబు
సారెసారెకు నాసక్తిఁ జదువుచుందు ;
ఎన్నిసారులు చదివినయేని కాని
మరల నొకసారి చదువంగ మనసు పుట్టు.

ఇలను బుట్టిన దాదిగా నింతదనుక
లేశ మేనియుఁ బ్రఖ్యాతి లేని నాకు
కలిగె 'పాపాయిశంషి్ర' యన్ గౌరవంబు
పద్దియంబులు నీ పేర వ్రాయుకతన.

ఎన్నఁడును నన్నుఁ గని విని యెఱుఁగనట్టి
వారు సైతము జాబులు వ్రాసి రిట్లు :
పుస్తకంబును నిన్నును బస్తుతించి ;
అహహా! ఎంతటి ధన్యుండ వయ్యా నీవు!

"సుతులు చావరే! వారల స్మృతుల పేర
కరుణరస ముట్టిపడునట్లు కావ్యములను
వ్రాయరే నేఁడు సత్కవుల్? వాని నెల్ల
నీదు కృతితోడ సరిపోల్ప రాదు కాక!"

"రాణ నొప్పారె నాంధ్రసారస్వతాబ్ధి
కావ్యమణు లెన్నియో నేటికాలమందు;
వాని నెల్లను సరిపోల్పవచ్చు నొక్కొ
తావకానూన కావ్యరత్నంబు తోడ?"

మేలు మే లని 'శారద' చాల మెచ్చె
ఔర యని 'ఆంధ్రపత్రిక' యభినుతించె,
బళిబళీ యని 'భారతి' తలను దాల్చె;
అహహ! ఎంతటి ధన్యుండ వయ్య నీవు!

మృతుని బ్రతికించు సతతంబుఁ గృతి యటంచు
పలుకుదురు గాన నీ కృతి వ్రాసినాఁడ
ధరణి నీ కృతి వెలయునందాఁక నీవు
బ్రతికియున్నట్లె భావింతు భావమందు.

తండ్రిబిడ్డల యన్యోన్య తత్పరత్వ
మవని నెందాఁక నుండునో, అంతదాఁక
వెలయుఁ గావుత 'పాపాయి' విమలకీర్తి
విబుధమానస రాజీవవీథులందు.